

9

GÜRCÜSTAN COĞRAFIYASI

Maia Bliadze, Davit Kereselidze,
Manana Sexniaşvili

Şagird kitabı

Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi
tərəfindən 2021-ci ildə qrif verilmişdir.

1. Gürcüstan

5

1. Coğrafi mövqe və sərhədlər	7
2. Çiatura manqanı	13
3. Böyük Qafqaz dağları	17
4. Mtirala dağı	23
5. Reprua – dünyada ən qısa çay	29
6. Su sərvətləri	34
7. Təbii fəlakətlər	38
8. Endemik və relikv flora və fauna	43
9. Turistik-rekreativ sərvət	49
10. Əhalinin dəyişkənliyi	57
11. Məcburi köçkünlər (didərginlər)	62
12. Gürcüstanda insan (human) inkişafı indeksi	66
Ümumiləşdirici kompleks tapşırığı	72

2. Qərbi Gürcüstan

75

13. Qərbi Qafqaz dağı	76
14. Qara dəniz	80
15. Kolxeti ovalığı	85
16. Rioni	90
17. Sfaqnumlu bataqlıq (Ramsar Konvensiyası)	95
18. Supsa neft terminalı	101
19. Hidroelektrik enerji	106
20. Sarkineti	111
Ümumiləşdirici kompleks tapşırığı	115

21. Şərqi Qafqaz dağı	118
22. Eldar ovalığı	123
23. Kazreti yataqları	126
24. Alazani	131
25. Duruci çayı və Kəbal çayı	137
26. Laqodexi qoruğu	143
27. Dağ və aran sakinləri	148
28. Şərabçılıq	153
29. Tbilisi	159
Ümumiləşdirici kompleks tapşırığı	167

30. Vulkan relyefi – Cavaxeti yaylası	170
31. Eroziya	175
32. Qoderdzi aşırımı	181
33. Kontinental iqlim	186
34. Borjomi mineral suyu	193
35. Qalıq meşəsi	198
36. Heyvandarlıq	202
Ümumiləşdirici kompleks tapşırığı	206
Əlavə	209

Gürcüstan

Burada öyrənəcəksən ki...

- Gürcüstan Avropanın və Asiyanın yolayrıcında yerləşir;
- Gürcüstan seysmik cəhətdən aktiv zolaqda yerləşir;
- Gürcüstan ərazisinin yarısından çoxunu dağlar tutur; Şxara Gürcüstanın ən uca zirvəsidir;
- Gürcüstan faydalı qazıntıların rəngarəngliyi və az ehtiyatı ilə seçilir;
- Gürcüstanda təbii fəlakət prosesləri tez-tez baş verir;
- Gürcüstanın müxtəlif regionu fərqli iqlimlə xarakterizə olunur;
- Gürcüstan biomüxtəliflik nöqtəyi-nəzərdən Avropada birinci yerdədir;
- Dağda Gürcüstan əhalisinin yalnız az hissəsi yaşayır;
- Gürcüstanda çoxsaylı məcburi köçkün yaşayır.

MÜHÜM İNFORMASIYA

Sahəsi – 69 700 km²

Əhalisi – 3 716 900 nəfər (2020 il məlumatı ilə)

Paytaxtı – Tbilisi

Dövlət dili – gürcü, abxaz (Abxaziya Muxtar Respublikasında, gürcü dili ilə yanaşı)

Dövlət başçısı – prezident

Pul vahidi – lari

Milli bayram – 26 may, Müstəqillik günü

Ən uca zirvəsi – Şxara (5203 m)

Ən alçaq yeri – Poti və Xulevi arasında bataqlıq dibi (dən.səv. 1,5-2,3 m aşağı)

Ən uzun çayı – Alazani (390 km)

Ən qısa çayı – Reprua (18 m)

Ən bolsulu çayı – Rioni

Ən dərin gölü – Ritsa (101 m)

Ən böyük gölü (güzgü sahəsinə əsasən) – Paravani (37,5 km²)

Ən böyük su anbarı (güzgü sahəsinə əsasən) – Tsalka (33,7 km²)

Ən böyük buzlağı – Lexdziri (sahəsi – 36 km², uzunluğu – 12 km)

Ən yağıntılı yeri – Mtirala dağı (4500 mm)

Ən quru yeri – Eldar düzənliyi, Qırmızı Körpü yaxınlığında (375 mm-ə qədər)

1. Coğrafi mövqe və sərhədlər

Geosiyasət

Hər hansı bir ölkənin və ya regionun coğrafi, sosial-siyasi, hərbi, demoqrafik, iqtisadi və ölkənin gücünün başqa müəyyənləşdirici amillərinin uyğun şəkildə öyrənilməsini və qiymətləndirilməsini nəzərdə tutur.

İqtisadi-coğrafi mövqe (İCY)

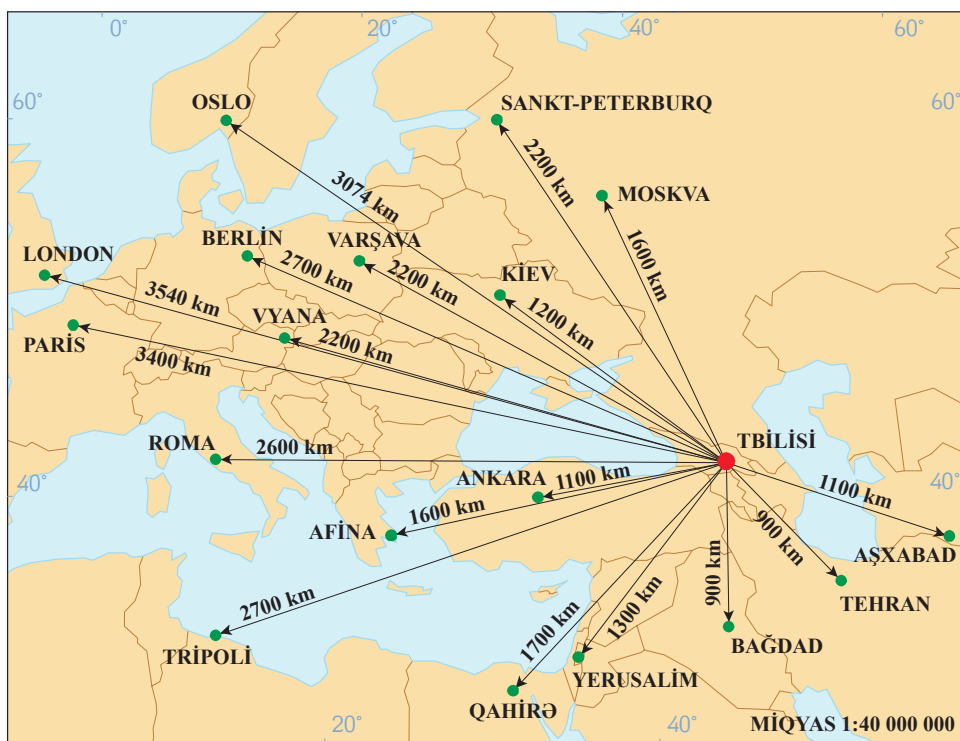
Sənayelərin, yaşayış məntəqələrinin, rayonların, ölkələrin, regionların iqtisadi əhəmiyyət kəsb edən başqa obyektlərlə məkan yanaşması.

Yadıma sal

1. Obyektin coğrafi mövqeyi necə təyin edilir?
2. Avropa-Asiya arasında sərhədin keçirilmə variantları necədir və hər bir halda Gürcüstan hara düşür?

Tapşırıq

1. Şək. 1.1-i analiz et və suallara cavab ver:
 - a. Hansı ölkələr və şəhərlər Tbilisi yaxınlığında yerləşir və hansı ölkələr Tbilisidən uzaqda yerləşir?
 - b. Sənin fikrincə, Gürcüstan Avropaya aiddir və ya Asiyaya?

Tbilisi və dünyanın müxtəlif şəhərləri arasında məsafə

1.1.

Gürcüstanın coğrafi mövqeyinə dair fikir müxtəlifliyi və fərqli yanaşmalar mövcuddur. Onun coğrafi mövqeyini təyin etmək üçün, fiziki-coğrafi şərtlərlə birlikdə, tarixi keçmişini, ənənələrini, dinini, iqtisadi inkişaf tendensiyalarını, təsərrüfat fəaliyyətini və başqa amilləri nəzərə almaq lazımdır.

Gürcüstan Avropa və Asiyanın yolayırıcında, Qafqazın cənub-qərb hissəsində yerləşir. O, Cənubi Qafqaz regionunda dənizkənarı və mərkəzi hissəni tutur və bu da ölkənin iqtisadi inkişafına müsbət təsir göstərir.

Gürcüstan ş. en. 41°07' və 43°35' və şər.en. 40°05' və 46°44' arasındadır. Geotektonik nöqtəyi-nəzərdən, ölkəmiz Alp-Himalay qırışığının geniş qurşağında mərkəzi yeri tutur, iqlim nöqtəyi-nəzərindən isə, – subtropik və mülayim iqlim qurşaqlarının arasındadır.

Gürcüstan şimal və cənub, qərb və şərq ölkələrini birləşdirən qədim nəqliyyat yolayırıcında yerləşir. O, çox qədimlərdən qərb və şərq sivilizasiyalarını əlaqələndirən körpünü təqdim edirdi, Qara dənizlə qonşuluq isə indi də Cənubi Qafqazın digər dövlətləri ilə müqayisədə ona üstünlük verir. Ölkə müstəqillik əldə etdikdən sonra, praktiki olaraq, nəqliyyat yolayırıcı funksiyasını əldə etdi.

Tapşırıq

2. Yadına sal ki, Gürcüstan ərazisində hansı mühüm qədim ticarət yolu keçirdi və hansı neft kəməri Gürcüstan ərazisindən keçir.
3. Yarımkürələr xəritəsindən istifadə edərək (Əlavə 1) təyin et:
 - a. Gürcüstan Avropanın hansı hissəsində və Qara dənizin hansı tərəfində yerləşir;
 - b. Gürcüstan Aralıqdənizi ölkələri ilə, başqa qitələrlə, Şərqi və Mərkəzi Avropa ölkələri ilə necə birləşir;
 - c. İzah et ki, Cənubi Qafqazın başqa ölkələri ilə müqayisədə, Gürcüstanın mövqeyinin hansı üstünlüyü var?

Gürcüstanla birbaşa həmsərhəd və az-çox aralı olan ölkələrin əksəriyyəti keçmiş Sovet İttifaqı respublikalarıdır, qalanları isə - keçmiş sosialist və Yaxın Şərq ölkələridir. Bunların arasında yalnız bir dövlət – Türkiyə NATO-nun üzv ölkəsidir. Gürcüstanın geosiyasi məkanı xristian və islam dinlərinin yayıldığı sahədir və əsasən, müxtəlif milli tərkibi ilə seçilir.

Belə demək olar ki, Gürcüstanın çox əlverişli coğrafi mövqeyi var idi və indi də var. Bu da onun iqtisadi inkişafına və beynəlxalq siyasi və sosial-iqtisadi proseslərə cəlb olunmasına səbəb olur.

Tapşırıq

4. Avropa siyasi xəritəsindən (Əlavə 3) istifadə edərək Gürcüstanla bilavasitə həmsərhəd və yaxınlığında yerləşən həmsərhəd olmayan ölkələri sadala.

Tapşırıq

5. Tarix kursundan yadına sal ki, Gürcüstanın geosiyasi mövqeyi qonşu ölkələrin maraqlarına hansı təsiri göstərdirdi və hazırda bu nöqtəyi-nəzərdən hansı mövqedədir?

Gürcüstan ərazisinin sahəsi tarix boyunca dəyişirdi, hal-hazırda isə 69 700 km²-dir. O, qərbdən şərqə tərəf – Qara dəniz sahillərindən demək olar ki, Mingəçevir su anbarına qədər uzanır, şimaldan cənuba qədər isə nisbətən ensizdir. Gürcüstanın coğrafi mərkəzi Lixe (Surami) silsiləsinin qərbində, Xaraqauli munisipalitetində yerləşir.

Hadisənin analizi

İnformasiya ilə tanış ol və suallara cavab ver:

Hər bir ölkə qonşu ölkələrdən dövlət sərhədləri ilə ayrılır. Sərhədlər sədli və əlaqəli ola bilərlər, eləcə də qonşu ölkələr tərəfindən tanınan, təyin edilmiş sərhəd və mübahisəli sərhəd mövcuddur ki, bunun barəsində də hələ qonşu ölkələr arasında razılıq əldə edilməmişdir.

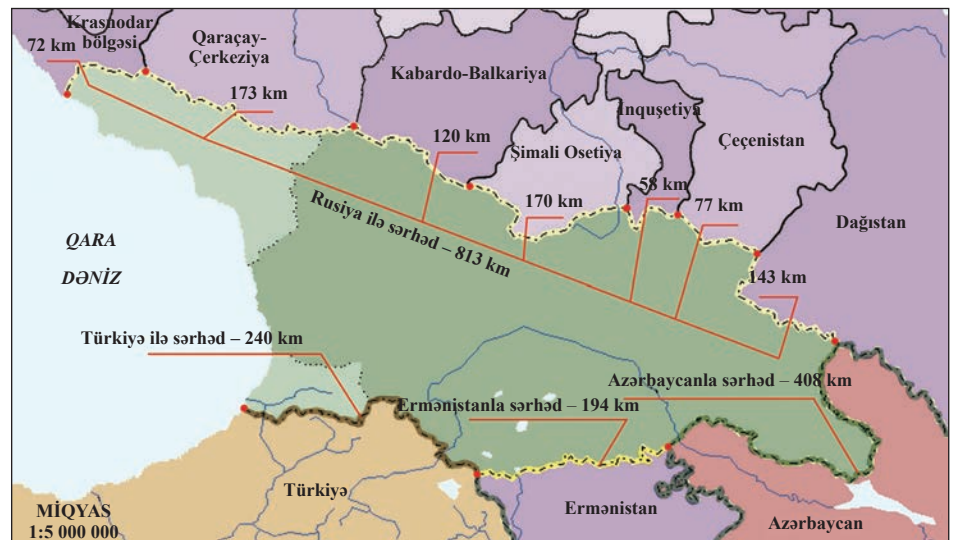
Dövlət sərhədi tarixi kateqoriyadır və zamanla dəyişir, çünki hərbi-siyasi, tarixi və etnoqrafik amillərlə bağlıdır.

Suallar:

- Sədli və əlaqəli sərhədin nəyi bildirdiyini izah et.
- Gürcüstanın fiziki xəritəsinə (Şək. 3.2, Əlavə 5) əsasən təyin et:
 - Gürcüstanın sərhədləri necədir və hansı tərəfin sərhədi keçmişdə daha çox dəyişirdi?
 - Gürcüstanın şimal və qərb sərhədi haradan keçir?
- Verilən fikirlə razısanmı ki, “Dövlət sərhədi zamanla dəyişir”. Mövqeyini isbat edən sübutlar gətir.

1.2.

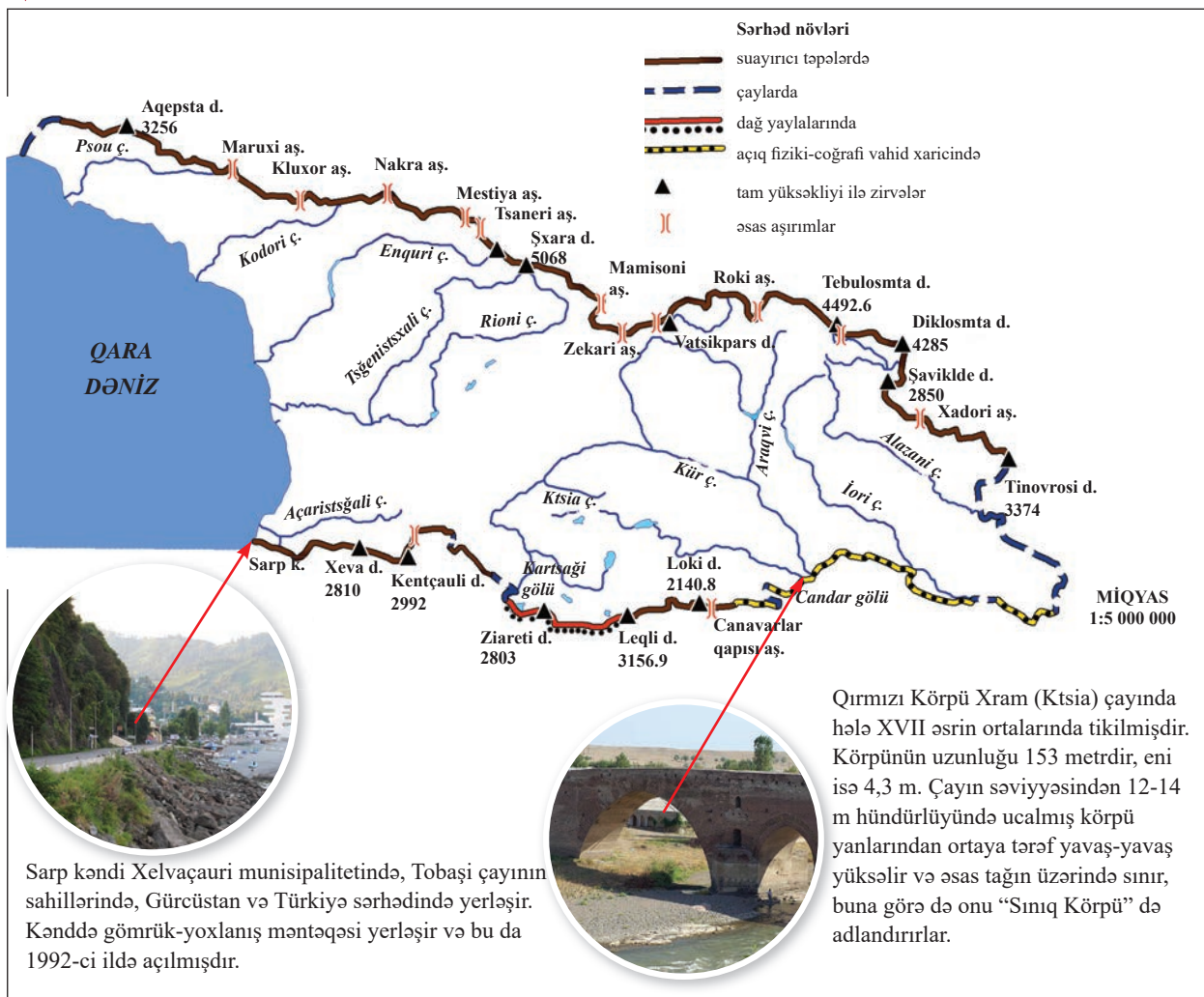
Gürcüstan və ona həmsərhəd ölkələr

Gürcüstan sərhədlərinin ümumi uzunluğu 2148 km-dir, bunun da quru sərhədi 1839 km-dir, qalanı isə dəniz sərhədi. Gürcüstanın ucqar şimal nöqtəsi Abxaziyada, Psou çayı sahilində, Aibqas kəndindədir, cənub – Öküzdağında (Ermənistan sərhədində), qərb – Leselidze qəsəbəsində (Psou çayının qolu) və şərq – Əyriçay və Alazani çaylarının birləşdiyi yerdədir.

Gürcüstanın sərhədləri

1.3.

Tapşırıq

- Şək. 1.3-dən istifadə edərək təsvir et ki, Gürcüstanın quru və dəniz sərhədləri hansı coğrafi obyektlərdən keçir.
- İzah et, amerikalı şair Robert Frostun ifadəsini necə başa düşürsən: "Yaxşı sərhədləri yaxşı qonşular yaradırlar".

Gürcüstanda müasir ərazi bölgüsü ilə 2 muxtar respublika var: Acarıstan və Abxaziya, halbuki Abxaziya artıq dörd əsrdən çoxdur ki, Rusiya tərəfindən

təcavüz edilmişdir, ölkənin qalan hissəsi şərti regionlara bölünmüşlər ki, bunlar da az-çox Gürcüstanın tarixi bölgələrinə uyğun gəlirlər. Onların hüquqi statusları yoxdur, özünüidarəetmə vahidləri və Gürcüstan Hökuməti arasında yalnız koordinasiya və konsultasiya funksiyaları var və hökuməti dövlət müvəkkili – qubernator, özünüidarəetmə vahidini – qamqebeli/mer, sakrebulonu – sədr və onun müavini təqdim edir.

Yerli özünüidarəetmənin ilkin vahidi munisipalitetdir. Ölkədə cəmi 69 munisipalitet var, bunlardan da 5-i özünüidarəedən şəhərdir və 64-ü kənd (özünüidarəedən) icmadır. Bu bölgü şərtidir, kənd və şəhər munisipalitetləri arasında hüquqi fərq yoxdur. Paytaxt Tbilisinin də munisipalitet statusu var.

Konstitusiyaya əsasən, Gürcüstanın bütün ərazisində ölkənin dövlət-ərazi təşkili mərkəzi hökumətin yurisdiksiyasının bərpasından sonra müəyyənləşdirilməlidir.

Tapşırıq

8. Gürcüstanın coğrafi yerləşməsini onun iqtisadi-coğrafi, nəqliyyat-coğrafi, rekreativ-coğrafi, mədəni-coğrafi əlaməti ilə qiymətləndir və hər bir müsbət və mənfəi tərəflərini müzakirə et.

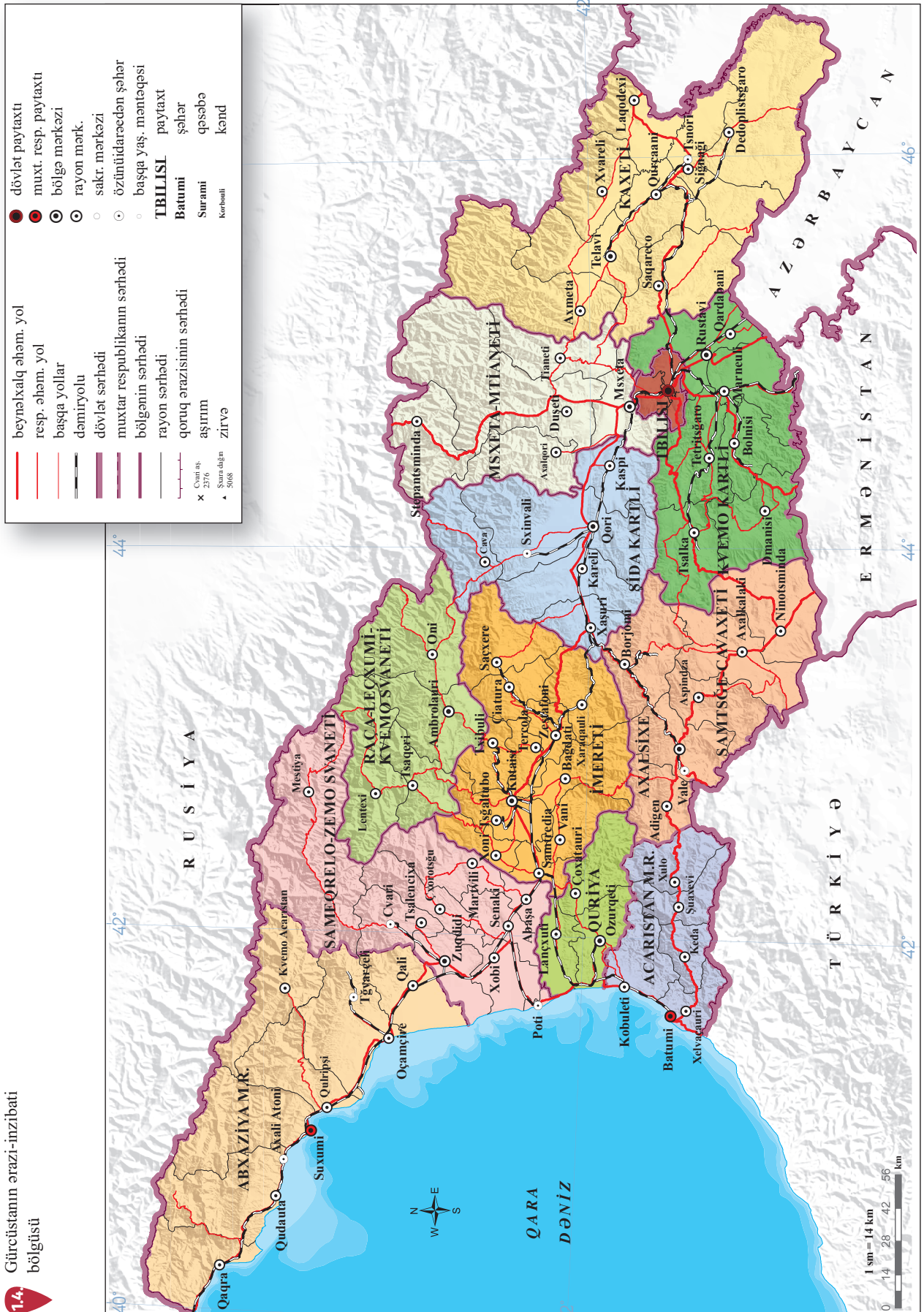
Praktiki iş

1. Gürcüstanın kontur xəritəsində Gürcüstanın dövlət sərhədini keçir, ucqar nöqtələrini və sərhədin keçdiyi coğrafi obyektləri qeyd et və adlarını yaz.
2. <https://mapmaker.nationalgeographic.org/> internet səhifəsindən istifadə edərək, Avropanın elektron xəritəsində qeyd et və adlarını yaz:
 - a. Qaradənizsahili ölkələrin;
 - b. Gürcüstanın Qara dəniz vasitəsilə Avropa ölkələri və dünya ilə necə birləşdiyini qırmızı xətlə işarə et.

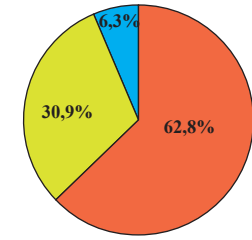
Bu, maraqlıdır

- ◆ Gürcüstan, demək olar ki, həm şimal qütbündən, eləcə də ekvatorndan bərabər şəkildə ayrılmışdır.
- ◆ Gürcüstanın şimal sərhədinin uzunluğu 813 km-dir, şərq sərhədinin – 370 km, cənub sərhədinin isə – 472 km.
- ◆ Gürcüstan ərazisinin maksimal uzunluğu şimal-qərbdən cənub-şərqə tərəf 613 km-dir. Meridian boyunca, şimal və cənub nöqtələri arasında məsafə isə 275 km təşkil edir. Sahəsinə əsasən, ölkəmiz Avropada 22-ci yerdədir.

1.4. Gürcüstanın ərazi-inzibati bölgüsü

2. Çiatura manqanı

İri (milli və beynəlxalq əhəmiyyətli) mədənlər

Yerli əhəmiyyətli mədənlər

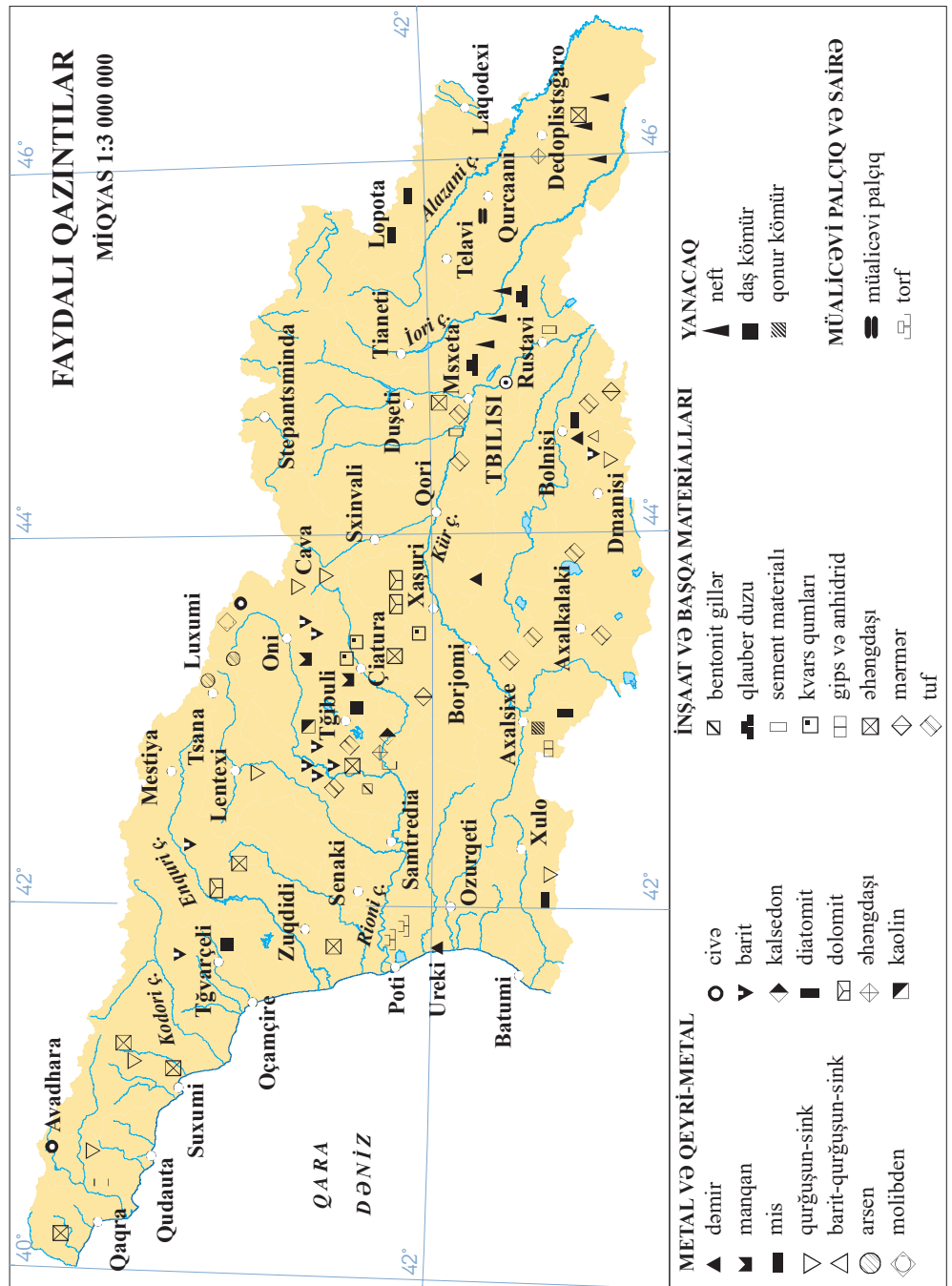
Hasilat

2.1.

Gürcüstan mineral sərəvətlər fondunun strukturu

Təbii sərəvətlər arasında mineral sərəvətlər xüsusilə vacibdir, çünki məhz bunlar ölkə təsərrüfatının əsas sahələrinin inkişafını müəyyənləşdirirlər. Mineral sərəvətlər tükənən və tükənməzdirlər. Gürcüstanın mineral sərəvətlər fondu 950 yatağı və hasilatı əhatə edir.

2.2 Gürcüstanda faydalı qazıntıların yayılması

Tapşırıq

1. Şək. 2.2-dən istifadə edərək təyin et:
 - a. Gürcüstanın istilik-enerji, mədən və qeyri-mədən sərvətlərinin, inşaat materiallarının hasilatı yerlərini və məlumatı cədvəl şəklində təqdim et;
 - b. Gürcüstan hansı növ mineral sərvətləri ilə məşhurdur;
 - c. Gürcüstanda hansı növ mineral sərvətlər az tapılırlar;
 - d. Gürcüstanda hansı növ mineral sərvətlər tapılmır.

Ölkəmiz üçün manqan yataqlarının xüsusi əhəmiyyəti var. Çiatura və Saçxere munisipalitetində tapılan manqan qara metallurjiyanın inkişafı üçün çox lazımı bir xammaldır.

İlk dəfə manqandan 1839-cu ildə istifadə edilmişdir. O, hər növ polad və çuqunun tərkibinə daxildir. Eləcə də ondan əlvan metallurjiyada, kimya sənayesində, kənd təsərrüfatında, təbabətdə, kibrit istehsalatında, qalvan elementlərinin, boyaların və rəngli minaların hazırlanmasında və s. istifadə edilir.

Çiatura manqanının elmi tərəfdən öyrənilməsinin banisi məşhur alman geoloqu, akademik Herman Abix hesab edilir. 1846-cı ildə Qafqazın geoloji quruluşunu öyrənən Abix manqan yatağı ilə yerində tanış olur və 1849-cu ildə bunun barəsində kral canişinin dəftərxanasına məruzə təqdim edir. 1858-ci ildə Abix həmin “Dağ jurnalı”-nda Çiatura mədəni haqqında geniş araşdırma dərc etdirir. Araşdırmalara baxmayaraq, Akaki Seretelinin bilavasitə təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə geoloji tədqiqatın başlanılmasına və yatağın fəaliyyətinə qədər, təbiətin bu sərvəti toxunulmaz qalırdı.

1872-ci ildə, Çiatura mədəni Akakinin xahişi ilə onun dostu geoloq Spiridon Simonoviç öyrənir. Onun məruzəsi əsasında Qafqazın dağ idarəetməsi Çiaturaya başqa mütəxəssisləri də ezam edir. Mütəxəssislər yatağı ətraflı öyrənib, nəticələri dərc edirlər.

Hal-hazırda Çiatura yerli bazarı, – Zestafoni ferroərıntilər zavodunu manqan konsentratı ilə təmin edir və eləcə də onu dünyanın müxtəlif ölkələrinə ixrac edir.

1879-cu ildə manqan yatağının hasilatına başlanılır və bu da Çiatura adı ilə tanınan yaşayış məntəqəsinin salınmasına şərait yaradır. Məntəqə sənayenin bu sahəsinin inkişafı ilə birlikdə böyüyür və yalnız 1921-ci ildə şəhər elan edilir. Çiaturanı “qara qızıl” şəhəri, “qara mirvari” adlandırırlar.

2.3.

Çiatura manqanı haqqında daha çox məlumat toplamaq istəyirsənsə, internet səhifəsinə baş çək və məqalə ilə tanış ol:

<https://forbes.ge/news/164/WiaTuris-manganumi---qarTuli-%e2%80%9eSavi-oqros%e2%80%9c-istoria>

Poladauri (Bolnisi munisipaliteti) yatağı və Qaradəniz zolağında yerləşən Quriyanın maqnetit qumu (Ureki) dəmir yatağı ilə zəngindir; burada dəmir ehtiyatı, təxminən, 150-200 milyon tonu təşkil edir. Dzami (Kareli munisipaliteti) yatağını da qeyd etmək lazımdır, onun ehtiyatı 20 milyon tonu təşkil edir.

Gürcüstanda rəngli metalların yataqlarıdır: mis-qurğuşun-sink (Madneuli), qurğuşun-sink (Kvaisa), arsen (Çan və Luxuni). Madneuli (Kazreti) yatağı böyük ehtiyatı ilə seçilir və Gürcüstanın əlvan metallurgiyasını bütövlükdə lazımı xammalla təmin edə bilər.

Hal-hazırda Gürcüstanda mövcud yataqlarda neft ehtiyatı kifayət etmir, buna görə də ölkəmiz onu idxal edir. XXI əsrin əvvəllərində Gürcüstanda 15 neft yatağı qeydə alınır. Neftin kəşf edilmiş ehtiyatı yalnız 13 milyon tonu təşkil etsə də, onun keyfiyyəti yüksəkdir. Ehtimal ehtiyatı 580 milyon tondur, bunun da 200 milyon tonunu Qərbi Gürcüstanda ehtimal edirlər, Qara dəniz sahilində və onun şelfində.

Nefti müşayiət edən təbii qaz Samqori-Patardzleuli və Teleti yataqlarında hasil edilir. Qeyd etmək lazımdır ki, Qara dənizin Gürcüstanın şelf zonasında təbii qaz ehtiyatı 1,8 milyard m³-dir.

Gürcüstanda daş kömür sənayesinin demək olar ki, iki əsrlik tarixi var. Tğibuli ətraflarında mövcud daş kömür haqqında ilk məlumat XIX əsrin 20-ci illərində yayılmışdı, amma onu çox sonralar öyrənməyə başladılar. XIX əsrin 80-ci illərindən Tğvarçeli daş kömür yatağı məlumdur. Hal-hazırda Gürcüstanda daş kömürün mövcud rezervi 450 milyon tonu təşkil edir. Təəssüflər olsun ki, daş kömürün çox hissəsi aşağı keyfiyyətlidir.

Sovet dövründə ölkəmizdə daş kömür hasil edən 4 mədən və daş kömürü zənginləşdirən fabrik fəaliyyət göstərirdi. Tğibuli mədəninə bərpa işləri aparıldı və 2006-cı ildə daş kömürün hasilatı yeniləndi.

Torf yataqları, əsasən, Kolxeti ovalığında yerləşir. Burada torf qatları 20 min ha ərazini tutur, onun ehtiyatı isə 60 milyon tondan çoxdur. Torfun istifadəsi kimya sənayesində və yanacaq üçün istifadə olunur, Gürcüstanda isə ondan kənd təsərrüfatında gübrə kimi istifadə olunur. Gürcüstanda alternativ energetik sərvətlərdən heliosərvətlər diqqətəlayiqdir, bunlarla da Mesxeti-Cavaxeti, Şərqi Gürcüstan və Qərbi Qafqaz yüksək dağlıq ərazisi zəngindir. Eləcə də küləyin enerjisi diqqətəlayiqdir, onun potensialı ilə Kür və Rioni çay vadiləri seçilir.

Gürcüstan qeyri-mədən faydalı qazıntıları ilə və inşaat materialları ilə zəngindir. Bunların arasında ən əsası mərmərdir. Mərmər yataqlarından diqqətəlayiqdir: Saiteti (Çiatura munisipaliteti), Tçoqnari (Tercola munisipaliteti), Qumisti (Suxumi), Lopota (Telavi munisipaliteti). Eləcə də ölkə ərazisində bazalt (Cənubi Gürcüstan: Aspindza-Axalkalaki, Ninotsminda-Tsalka və Dmanisi-Tetristsğaro

2.4.

Tğibuli-Şaori daş kömür mədəni 1825-ci ildə tapılmış, onun istismarına isə 1846-cı ildə başlanılmışdı. Daş kömür mədəninin ehtiyatı 307 milyon tonu təşkil edir.

munisipalitetləri) və qranit (Qafqaz dağı silsiləsinin ox hissəsi, Dziruli, Xram və Loki massivləri) tapılır.

Gürcüstanda suvaq daşları tapılır: əqiq (Axalsixe munisipaliteti), zinət əqiqi (Marneuli munisipaliteti), obsidian (Ninotsminda munisipaliteti). Bunlardan dəqiq cihazların, saatların istehsalında və zərgərlik işlərində istifadə olunur.

Ölkəmizin mineral sərvətlərində əsas yeri mineral sular tuturlar. Bunlardan bəziləri (Borjomi, Tsğaltubo və s.) dünya əhəmiyyətlidirlər. Gürcüstanda iki region mineral suların bolluğu ilə seçilir, özəlliklə də: Qafqaz dağının cənub ətəkləri və Kiçik Qafqaz dağı. Mineral suların əksəriyyəti hələ də kifayət qədər öyrənilməmişdir.

Gürcüstanın faydalı qazıntıları haqqında daha çox məlumat toplamaq istəyirsənsə, Faydalı qazıntıların Milli Agentliyinin internet səhifəsinə baş çək:

<http://www.nam.gov.ge>

Tapşırıq

2. Çiatura manqan yatağının misalında təhlil et ki, faydalı qazıntılar tapılan rayonlarda hansı növdə ekoloji problemlər yarana bilər.
3. Məlumatı əldə et ki, yaşadığın yerdə hansı növdə faydalı qazıntı tapılır və təsərrüfat işlərində ondan necə istifadə olunur.

Praktiki iş

<https://mapmaker.nationalgeographic.org/> internet səhifəsindən və şərti işarələrdən istifadə edərək Gürcüstanın faydalı qazıntılarının tapıldığı yerlərin elektron xəritəsini yarat. Üç resurs və ya yataq seç və hər birinə qısa təsvirini və uyğun fotomaterialı əlavə et.

Bu, maraqlıdır

- ◆ Yunanların fikrincə, Gürcüstan dəmirlərlə zəngin ölkə idi. Burada çoxlu qızıl, gümüş və dəmir tapılırdı.
- ◆ Gürcüstanda neft yataqlarının geoloji öyrənilməsi 1868-ci ildən davam edir, yataqların axtarışı isə 10 ildən sonra başlanmışdı.
- ◆ Sənaye əhəmiyyətli qaz yatağı Gürcüstanda hələlik tapılmasa da, axtarış-qazma işləri zamanı bir neçə dəfə qaz aşkar edilmişdi. 1967-ci ildə Tbilisinin şərqində təbii qazın şiddətli axını baş vermiş, amma qazma quyusu yalnız 3 sutka fəaliyyət göstərmişdi.

3. Böyük Qafqaz Dağları

Oroqrafiya

Yerin səthinin formalarının ümumcoğrafi xüsusiyyətlərini (ölçülər, hündürlüklər və s.) təsvir edən və öyrənən elm sahəsi.

Travertin

Məsaməli, kiçik tutumlu yarımkristal bərk xırdadənəli süxur. Bu da isti və ya soyuq qaynaqlardan kalsium-karbonatın çökməsi nəticəsində əmələ gəlir.

Yadıma sal

1. Relyef nədir və hansı relyef formaları mövcuddur?
2. Daxili (endogen) və xarici (eqzogen) qüvvələr relyefin formalarını necə dəyişir?
3. Böyük Qafqaz dağları hansı seysmik qurşaqlarda yerləşirlər və burada hansı proseslər müşahidə olunurlar?
4. Böyük Qafqaz dağının və onun əsas suayırıcı silsiləsinin hansı coğrafi əhəmiyyəti var?

Gürcüstanın relyefi müxtəlifdir. O, bir neçə milyon il ərzində formalaşmış və bu proses indi də davam edir.

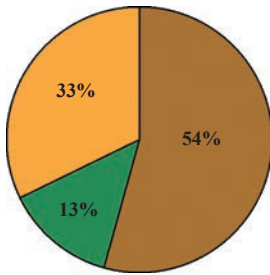
Ölkə ərazisinin relyefi geoloji inkişafına və tektonik quruluşuna əsasən, dörd iri geomorfoloji vahidə bölünür: Böyük Qafqaz dağlarının yaylası, Kiçik Qafqaz, Dağarası aran və Cənub yaylası.

Gürcüstan dağlıq ölkədir. Onun ərazisinin orta hündürlüyü dən.səv.-dən 1230 metrdir. Bununla belə, Şərqi Gürcüstan orta hündürlüklə (1690 m) Qərbi Gürcüstandan (1314 m) daha hündürdür.

Böyük Qafqaz dağları bir bütöv, sanki kəsilməz dağ kəndirini təqdim edir və bu da təxminən 1500 km uzunluğunda, qərbi-şimali qərbdən şərq-cənubi-şərqə tərəf, Qara dəniz və Xəzər dənizi arasında yerləşir. Onun minimal eni 32 km-dir, maksimal isə 180 km-ə çatır. Dağlıq ərazinin sahəsi 145 min km²-dir. Böyük Qafqaz dağları ilə şimaldan Kuban-Azovkənarı ovalığı, Tersk-Kumsk ovalığı və Stavropol yüksəkliyi həmsərhəddir, cənubda isə - Kolxeti və Kür-Araz ovalıqları.

Böyük Qafqaz dağlarının yaylası Gürcüstanın şimal hissəsində yerləşir və ölkə ərazisinin çox hissəsini tutur (təxminən 1/3).

Ölkəmizdə Böyük Qafqaz Dağının yaylası, təxminən 690 km-lik sahəni tutur, bunun da maksimal eni 160-170 km-dir. Böyük Qafqaz dağları asimmetrik dağlar sistemidir; şimal ətəkləri uzun və əyri, cənub- qısa və sıldırımdır. Ox hissəsində Böyük Qafqazın Baş Suayırıcı və Yan Silsilələri uzanır, bunların uzunluğu 4000-5000 metrdir (8 zirvə 5000 metrdən hündürdür). Böyük Qafqazın Baş Suayırıcı Silsiləsinin cənubunda, Böyük Qafqazın yaylası hüdudlarında çoxsaylı güclü və dərin qırışıqlı enlik və uzunluqlu silsilələr uzanır.

- dağlar
- təpələr və dağönləri
- ovalıqlar

3.1.

Gürcüstan ərazisində relyef formalarının bölgüsü